Сергій ЛОНЧУК ***(Любомль)***

З ІСТОРІЇ СЕЛА РОСТАНЬ (ДО 1946 РОКУ – ВУЛЬКА ХРИПСЬКА) ШАЦЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Село Ростань розташоване в північній частині Любомльщини, за 26 км від районного центру – смт Шацьк, і за 59 км від залізничної станції «Любомль». До залізничної станції «Влодава» (село Томашовка Брестського району Брестської області Республіки Білорусь) – лише 12 км, саме цією станцією активно користувалися мешканці села в роки СРСР.

Як зазначається в академічному словнику української мови, Розстань (Ростань) – місце перехрещення, розгалуження доріг; роздоріжжя [46, 816].

Станом на 2017 р. є два населені пункти з назвою «Ростань» у Російській Федерації: селище в Борисоглібському міському окрузі Воронезької області (населення – 17 осіб [20]) та присілок в Бокситогорському районі Ленінградської області (населення – 0 осіб [55]).

Топоніми у межах села: колодязь Вуйтика /*знаходиться поблизу кладовища*/, ставок Глинянки, Скверик /*місце, де стоїть пам'ятник загиблим у Другій світовій війні*/, ставок Болитце, ставок Бурчинськє, Борок, Замалий, Шляхта, Півнюківщина, Дубиннє (Дубина), Вигон, Ченьово, Волоки, Коло мая /*в значенні «біля клена»*/.

Топоніми навколо села: Тугор, Гаївка /*біля зупинки і кемпінгу «Ялинка»*/, Стружка /*там є джерело*/ , Петрова /*ставки*/, Риболовня /*ставки*/, Гродське /*там мешкав Гродський*/, Вілінчишине /*можливо, теж утворене від прізвища або імені мешканців*/, Гута /*там був склозавод*/, Грабник, Довге, Цегельня /*там була цегельня*/, Ростань /*знаходиться на роздоріжжі*/, Вируб (Виріб), Кірське /*там жив Ян Кірський*/, Грузьке, Поросольки /*згадується як «Поросельки» ще у 18 столітті [33, 115]*/, Струга, Гаї, Ченевиця, Тупила (Тополи), Борсуки, Захід, Кошильове, Коцюбинське, Падлявське, Румовське /*мешкав Румовський*/, Жихове, Дуброва, Рихленське (Рихликове) /*болотиста місцевість; там є джерело*/, Вогниська, Втенське /*унікальне верхове болото, ботанічний заказник загальнодержавного значення [52]*/, Всивці, Концарівська, Цецорове [22]. На південний схід від села Ростань знаходиться лісовий заказник місцевого значення «Ростанський». У 1994 р. на північ від села було закладено плантацію лохини високорослої.

Раніше село називалось «Вулька Хрипська», а у 1946 р. було перейменовано на Ростань [28, 515], вочевидь, отримавши назву одного з урочищ, де знаходився однойменний хутір і маєток.

Нами було віднайдено першу відому на даний час писемну згадку про село Вулька Хрипська (тоді – Воля Хрипська), котра відноситься до 1546 р. У виданому у 1758 р. у місті Вільно (нині – Вільнюс, Литовська Республіка) збірнику документів «Межі Польського Королівства та Великого Князівства Литовського» знаходиться датований 1546 р. документ – «DUKT GRANIC Koronnych ó Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Anno 1546. Ex Archivo M.D.L.». В одній з частин цього документу – «OBWOD KORONNY. Miesiąca Augusta szesnasty dzień w Poniedziałek» – при описі кордонів згадується «Chrypska Wola». Автор збірника – історик Мацєй Доґєль (1715-1760) [4].

Слобода, воля або вулька – тип великого сільського поселення, характерний для феодалізму. Спочатку поселення цього типу після свого заснування отримували тимчасове звільнення від сплати податків на користь власників. Метою було розширення орних земель. Різні форми т. зв. «вільних поселень» з'являються в Східній Європі в XIV-XVI ст. Однією з причин їх виникнення на Поліссі було прагнення феодалів стимулювати освоєння малопридатних для землеробства земель: болотистих, порослих чагарником, пошкоджених природною ерозією. Іншими причинами були стихійні лиха та війни. В умовах величезних матеріальних і людських втрат адміністрація Речі Посполитої видавала привілеї, згідно з якими поселенці на спустошених землях звільнялися від податків на термін 20 років. Це дало поштовх виникненню «слобід», «воль» і «вульок» [14; 31].

Село Ростань розташоване на височині, що являє собою кінцеву морену /*Морена - відклад із глини, піску та відламків гірських порід (валунів, гравію), що утворюється внаслідок руху льодовиків [47, 802]*/. Рельєф околиць села грядовий, пагорбно-грядовий. Гряди */гряда – витягнута в довжину височина, гірське пасмо [48, 184]*/, витягнуті в основному з північного заходу на південний схід, мають відносну висоту 20-30 м, рідко більше. На одному з таких пагорбів на західній околиці села Ростань на площі близько 3-4 га розташований гравійно-гальковий кар'єр глибиною до 10-15 м. Тут були зібрані численні крем'яні предмети, і серед них невелика кількість крем'яних знахідок зі слідами обробки древньою людиною. Враховуючи особливості техніки обробки галькових знахідок з кар'єру біля села

Ростань, а також умови залягання цих знахідок і наявність ряду аналогій з іншими місцезнаходженнями галькових комплексів, можна припустити, що ці матеріали слід віднести до середнього плейстоцену, а археологічно попередньо – до ашельського часу. Незважаючи на поки невелику кількість зібраних тут знахідок, вони є першим сигналом для постановки питання про наявність слідів перебування первісної людини ранньопалеолітичної доби в цьому регіоні [12; 40]. Це місцезнаходження, де зафіксовані сліди перебування людей ашельської пори, датовані 300-200 тисячами років тому, вважається найдавнішим поселенням людей на території Волині. [32, 9].

У 1791 р. уніатами в селі був побудований храм. Його освячення відбулося 30 вересня 1791 р. У головному вівтарі знаходився образ Пресвятої Трійці /*можна припустити, що саме в честь Пресвятої Трійці храм і був освячений*/. Окрім нього було ще два вівтарі – святого Йосифа та Пресвятої Богородиці. Іконостасу в церкві не було, але обхід кругом вівтаря був можливий. У візитації церкви в 1793 р. зазначено, що храм у доброму стані. Церква відносилась до Холмського деканату [1; 15; 38, 193].

Після ІІІ поділу Речі Посполитої у 1795 р. с. Вулька Хрипська та його населення увійшли до складу Володимирського повіту Волинської губернії Російської імперії. Відповідно до клірової відомості церкви сусіднього села Пулемець від 23 грудня 1796 р., жителі села Вулька Хрипська були приписані до Михайлівського храму села Пулемець і церква села Вулька Хрипська як приписна не зазначається. З цього можна зробити висновок, що храм не був переданий православним [25; 38, 193].

Підтвердженням останнього є візитація костелу в містечку Опалин за 1820 р.:

«За 4 милі від опалинського парафіяльного костелу є село зване Вулька Хрипська, розділене на частини, одна частина здавна до отців Паулінів Владавських належить, сьогодні у власності В. Станіслава Ейсмонта, в якій знаходиться велика громадська каплиця, добре утримувана, індультом /*привілеєм*/ на 2 роки від дієцезіальної влади вшанована. Оскільки та частина належить сьогодні до фундушу Кременецької освітньої комісії, яка в своїх інвентарях так її описує: «Каплиця по отцях Паулінах залишилася, з дерева в кути збудована, гонтами побита, до неї двері оковані із замком, всього каплиця цілих чотири вікна мала. Підлога і стеля з дерева, навпроти сходу вівтар дерев'яний, на котрому образ Святої Трійці на полотні мальований, дарохранительниця та розп'яття мале дерев'яне. Свічників дерев'яних 6. Біля образу зелені китайкові фіранки. По боках вітарів 2, з правого боку святого Юзефа /*Йосипа*/, при тому ж вівтарі образ святого Себастьяна. В тій же каплиці лавок чотири і конфесіоналів /*сповідальниць*/ дві, Міссал Латинський /*Міссал (Мшал) – католицька богослужбова книга, яка містить тексти меси з супутніми текстами [29, 441]/* один. Образів на стіні почеплених два. Решта все громадське» [3, 173, 187; 5; 38, 193].

Село Вулька Хрипська було свідком французько-російської війни 1812 р. Короткий час у Шацьку перебував головнокомандувач наполеонівських військ на Волині Карл Шварценберг із головними силами ввірених йому підрозділів та рухався через Волю Хрипську: «Генерал Шварценберг здесь ночевал с последней колонной Цесарской армии и выступил отсюда в два часа пополуночи. Вчера ночью, т. е., на 18-е число, и вчера днем, последние транспорту тяжелыя здесь проходили, а напоследок – партикулярные обозы, которые сегодня поутру, в 3-м часу, вместе с войсками, пошли. Все следовали на Влодаву двумя дорогами: одной – чрез Свитяж, которая довольно песчаная, а другой – на Пульмо, которая немного тверже. Сии две дороги соединяются в Залесье. Третья дорога, чрез Шацкие Мельники, Пища и Воля Хрыпская, – к Влодаве, по которой дороге легкий отряд их пошел для истребления мостов. Вероятно, что по сю пору остальныя войска Цесарской армии перешли на ту сторону Буга» [13, 359].

Ще в 1960-тих роках у селі на перехресті біля клубу стояв великий дубовий хрест з написом, який місцеві жителі пов'язували з подіями 1812 р. [38, 193; 40].

У казенній частині села Волі Хрипської 17 лютого 1813 р. загорілися вночі державні забудування: стодола з двома оборами, стайнею і возовнею. Збитки на 2242 руб. 5 коп. У судовій справі «Про пожежу в селі Волі Хрипській», яка розглядалася щодо цього випадку у Володимир-Волинському повітовому земському суді 20 липня 1815 р., згадується про двір посесора Брайчевського /*посесор - орендар державного маєтку; взагалі той, хто орендує землю, маєток і т. ін.; орендар [45, 318]*/ [33, 182].

У 1816 р. в селі згадуються: жид Зельман, орендар Виржиковського; поміщик Целінський; Васильчиншовик [33, 182].

16 жовтня 1818 р. у Володимир-Волинському повітовому земському суді розглядалася справа «Про пожежу у Волі Хрипській». Згоріли стодола і дві шопи обивательки Целінської, з яких одна була повна сіна. Економ Мільковський і вартовий Савка Корнілецький вважають, що не було жодного чоловіка з люлькою, а підпалила рекрутка Марина, яка залишалась розгніваною за взяття своєї дочки до двору, сховалася до дому Виржиковських і від них мала протекцію. Чоловіка взяли в рекрути в 1811 р. [33, 182-

183].

У 1825 р. в селі згадується поміщик Ейсимонт [33, 187]. У 1826 р. у Вільці Хрипській був орендар Йося, прізвища невідомого, на частині обивателя Мілошевського, та обиватель Ян Ейсимонт (Ейсмонт). Також фігурує корчма обивателя Мілошевського [33, 187-188]. У 1828 році у Вульці Хрипській були обивателька Целіньська, обиватель Виржиковський, обиватель Ейсмонт [33, 189-190].

20 лютого 1836 р. у Володимир-Волинському повітовому суді розглядалася справа «Про крадіжку у Волі Хрипській». Поміщиця Целінська скаржилася, що в 1830 і 1831 рр. селяни протягом майже одного року вкрали у Дениса чиншового – 4 вола, у Сильвестра чиншового – 2 вола і одну корову, у Юзька Оксенчука – 2 вола, у Назарука — 2 вола та у її самої відбито амбар і з нього винесено хліба, сала и напоїв на 56 рублів сріблом. Деякі з цих речей знайдені у Андрія Гуляра /*Андрій Костецький Гуляр – кріпак поміщика Антонія Мілошевського, трьох синів якого забрали в рекрути*/ і Прокопа Прищука. Вкрадений з поля 8 коп овес знайдений у Корнила Ковалюка, а вкраденого вола Гнат Трохимюк, Самійло Осташок перевели вночі в Царство Польське. Покарані поміщиком Ейсмонтом по 30 ударів різками – Андрій Гуляр, Прокоп Прищук – по 50 ударов батогом, Гнат Трохимюк – по 50 ударів... [33, 194].

8 серпня 1799 р. маєток спадкоємців Георгія Ейсмонта, поміщиків Осипа й Івана Ейсмонтів та Осипа і Уршулі Хржановських в частинах поселень Вульки Хрипської і Хрипська було *віддано в традицію** поміщику Алоїзію Мілошевському за 15 786 злотих, для отримання яких по рівній половині Алоїзій Мілошевський передав дочкам Анні Виржиковській та Юзефаті Целінській. [33, 205]. Це вдалося встановити під час розгляду справи у Володимир-Волинському повітовому суді: 15 червня 1844 р. розглядали 3 клопотання поміщиків Костянтина та Івана Виржиковських, рідних братів, подані 3 травня 1844 р. про те, що вони, як набувачі маєтку від поміщиків Ейсмонтів і Хрипановських частин поселення Полемця, Хрипська і Вульки Хрипської, продовжують у Володимирський повітовий суд позов з поміщицями Анною Виржиковською і Юзефатою Целінською, доньками покійного поміщика Алоїзія Мілошевського, про знищення традиційних їх прав на частини поселень Хрипська і Вульки Хрипської, ще у 1799 р. поширених. Мати Костянтина та Івана Виржиковських, поміщиця Анна Виржиковська, уроджена Мілошевська, не бажаючи брати участь в такому позові, закінчила з ними справу цю миролюбно [33, 205].

З метричних книг парафії костелу містечка Опалин дізнаємося про Ейсмонтів (Ейсимонтів), пов'язаних з Вулькою Хрипською: 14 травня 1838 р. було укладено шлюб, наречений – Аполоніуш Ейсимонт, 28 років, батьки – Ян Ейсимонт та Францішка Ейсимонт (Подлєвска); наречена – Аґнєшка Пашковска, 19 років, батьки – Павел Пашковскі та Алєксандра Хрошьціковска; наречені з Вульки Хрипської. 16 січня 1841 р. у селі Вулька Хрипська народилася Людоміра Марцелля Ейсмонт, батьки – Аполоніуш Ейсмонт та Аґнєшка Ейсмонт (Пашковска). 30 жовтня 1850 р. у віці 78 років помер Юзеф Ейсимонт з Вульки Хрипської, шляхтич, неодружений [35].

Звідти ж черпаємо інформацію про Целінських: 12 серпня 1852 р. у віці 76 років померла Йозефата Целіньска, з дому Мілішевска, шляхтянка, з Вульки Хрипської; близькі – була вдовою по Юзефу, доньки Текля, Теодора і Маріанна. 3 січня 1835 р. у селі Вулька Хрипська народився Ян Мартиновіч, батьки – Максим Мартиновіч та Анєла Мартиновіч (Мединьска), хресні – Фелікс Яворскі, Текля Целіньска панна /*незаміжня*/. 18 жовтня 1837 р. у селі Вулька Хрипська народився Станіслав Антоні Лукаш Залєвскі, батьки - Ршемислав Залєвскі та Маріанна Залєвска (Целіньска). 16 травня 1850 р. у селі Вулька Хрипська народився Ян Плєщиковскі. Мати – Текля. Хресні - Йоахім Соботніцкі та Маріанна Целіньска [35].

З метричних книг Опалинського костелу можна більше дізнатися і про рід Виржиковських: 18 листопада 1837 р. у віці 78 років помер Томаш Вижиковскі, з Вульки Хрипської; близькі – дружина Анна з Міляшевскіх, сини Константи й Івон, доньки Теофіля та Маріанна. 15 листопада 1842 р. було укладено

** У тих місцевостях, де діяв литовський статут і польські закони, було у вжитку т. зв. «традиційне володіння». Воно виникало або за судовим вироком, або за умовою для відшкодування стягнення, що належить від однієї особи іншій, а іноді за договорами і у разі неустойки в платежі домовленої суми. У таких випадках маєток передавався натурою в традицію, з правом використовувати доходи в свою користь надалі до відшкодування стягнення або до викупу; традиція могла бути зроблена і на термін, і безстроково. Звідси відбувалися згодом взаємні претензії і розрахунки, які в окремих випадках можливо було привести в належну ясність, і суди наповнені були позовами, що з цієї нагоди виникали. Тому російське законодавство прагнуло до обмеження традиційного права, і в 1840 р. було постановлено, що всі безстрокові традиції після закінчення 10 р. від установи кожної повинні припинитися зверненням маєтку боржника в публічний продаж, а в разі неспроможності його можуть бути припинені і раніше (Див. Приложение до 70 ст. 2 ч. X т. Свода Законов Государственного издания, 1857 г.) [42].*

шлюб, наречений – Францішек Пйотровскі, 26 років, батьки – Томаш Пйотровскі та Юлія Пйотровска (Борковска); наречена – Маріанна Вижиковска, 27 років, батьки – Томаш Вижиковскі та Анна Вижиковска (Мілошевска); наречені з Вульки Хрипської; свідки - Константи Вижиковскі, Роман Висоцкі, Едвард Вижиковскі [35].

Відповідно до метричних книг костелу містечка Опалин за 1829-1866 рр., в селі, окрім згаданих вище родин, також мешкали такі родини римо-католиків: Залєвскі, Димовскі, Коженєвскі, Козачуки, Крисіцкі, Крушевскі, Мартиновічі, Савіцкі, Хжановскі, Хорновскі, Шалковскі [35].

18 листопада 1836 р. у Володимир-Волинському повітовому суді розглядалася справа про те, що управитель Каєтан Скірмонт наніс побої Костянтину Виржиковському (Вулька Хрипська). Один свідок бачив, як Скірмонд вдарив ручкою нагайки Виржиковського по губах і кров в той час полилась, а інші бачили у Виржиковського губу розпухлу. Визнаючи Скірмонта виннним в цьому самоуправстві і протизаконному вчинку, суд вирішив витримати Скірмонта під арештом при поліції протягом двох тижнів і стягнути на користь скривдженого побоями 200 рублів асигнаціями [33, 195].

11 вересня 1840 р. у Володимир-Волинському повітовому суді розглядалася справа про колишнього посесора села Вульки Хрипської дворянина Каєтана Скірмунда, який судився за неправильне нібито стягнення з тамтешніх селян податі. Каєтан Скірмунд пояснив, що, керуючи частиною маєтку Вульки Хрипської, який перебував у заставному володінні поміщика Михайла Гутовського, був зобов'язаний збирати казенні податі і з інших частин маєтку, які знаходилися в традиційному володінні Виржиковського і Целінської, що значаться за одним поміщиком з керованою ним частиною Іваном Ейсимонтом селянами, які перебувають в традиційному володінні Целінської і Виржиковського [33, 198].

7 травня 1841 р. у Володимир-Волинському повітовому суді розглядалася справа про гроші, вишукувані поміщиком Антонієм Мілошевським з маєтку частини Вульки і Хрипська поміщиків Осипа і Івана Ейсмонтів вотчинного і в заставному володінні поміщика Михайла Гутовского перебуваючого, належні йому за приписані до сплати йому по 98 рекрутському набору із зазначеного маєтку 46 ревізських душ [33, 199].

1 вересня 1843 р. у Володимир-Волинському повітовому суді розглядалася справа за позовом поміщика Михайла Гутовського на поміщика Йосифа Ейсмонта і Уршулю Хржановську, а також поміщика Костянтина і Івана Виржиковських про стягнення двох сум: першої 1125 і другої 840 руб. сріблом з відсотками [33, 204].

10 травня 1843 р. у Хрипських казенних лісах, урочищах Тименському і Поддубечно, була пожежа, якою пошкоджено соснового лісу 6 і різного хворосту 4 куб. сажені. Володимир-Волинський повітовий суд 30 жовтня 1843 р. постановив: стягнути 16 руб. 80 к. з казенних селян с. Вульки Хрипської і відправити у Володимирське повітове казначейство [33, 204].

У січні 1847 р. в маєтку Вулька Хрипська знаходилося тимчасове відділення Володимирського Земського суду [33, 208].

Селяни села Вулька Хрипська Василій Сукач, Миколай Лончук, Михайло Лютик і Дем'ян Декало (Дакало) у 1860-тих рр. щонайменше двічі були звинувачені у порубці лісу і їх справи розглядав Володимир-Волинський повітовий суд:

– 21.12.1862 – справа про самовільну порубку лісу, проведену казенними /*Казенний – належний казні (державний). Казенні селяни – селяни-кріпаки, що належали державі (а не поміщикам) [47, 71]*/ селянами у Вулька Хрипській і Забузькій казенних дачах. Суд визначив селян, які добровільно зізналися, покарати 40 ударами різок і видворити на місце проживання, а з їх майна стягнути ціну вирубаного ними дерева та гроші відправити в Скарбницю [33, 233];

– 27.09.1864 – справа про порубку лісу, проведену казенними селянами у Вулька Хрипській казенній дачі. Суд визначив селян, які зізналися у вчиненні, піддати стягненню подвійної ціни зрубаного дерева, а саме 7 р. 65 к. і гроші відіслати в скарбницю [33, 237] .

За розпорядженням Волинського Єпархіального начальства в 1873 р. римо-католицький цвинтарний костел був переданий православним і став цвинтарною церквою св. вмч. Георгія, котра була приписною до Михайлівського храму с. Пулемець. Дерев'яна церква була прямокутної форми, з двосхилим дахом і невеликим куполом по центру. В 1875 р. до храму добудовано квадратну в плані триярусну дзвіницю [38, 193; 56, 101]. При розбиранні дзвіниці в 1980-х рр. на її брусах виявлено напис: «ЗАЛОЖЕНА 1875 ГОДА МАЯ 1-ГО ПРЕСВ. СТЕФАНОМ МАЛЕВИЧЕ. ПОСТРОЕНА МАСТЕРОМ ДАНИИЛОМ КАРАМАЧОМ» [38, 193]. За іншими даними, каплиця у Вульці Хрипській конфіскована царською владою ще у 1870 р. і передана Православній Церкві [3, 173]. Георгіївська церква весь час була приписною до церкви села Пулемець і обслуговувалась пулемецьким священиком. Богослужіння проводились раз на

дві неділі [38, 193; 41, 69].

В кінці 19 ст. в с. Вілка Хрипальська або Хрипська, Володимирського повіту, Пульменської волості, велика земельна власність належала до Єкатерини Сластовнікової – 1386 дес. [53, 178].

У 1891 р. в селі Вулька Хрипська було відкрито церковно-парафіяльну школу [18; 39]. Проте є й інші дані: у кліровій відомості за 1911 р. зазначено, що церковно-парафіяльна школа в селі була відкрита 8 липня 1890 р. У 1895-1896 навчальному році в ній навчалися 76 хлопчиків, асигнування на школу було 135 рублів. Навчали в школі: виконуюча обов'язки вчительки, селянка Марія Шишкіна, яка мала домашню освіту, отримувала 50 рублів; 2-ге відділення вів унтер-офіцер запасу армійського піхотного полку Гаврило Денисюк, який мав домашню освіту, його оклад становив 40 рублів [17, 249; 24; 38, 193; 39].

Станом на 1913 р. в селі Вулька Хрипська мешкало 29 євреїв:

– Герш Ровнер, проживав у селі з 70-річного віку, 3 членів родини, займалися дріб'язковою торгівлею;

– Кельман Ровнер, проживав у селі з 40-річного віку, 2 членів родини, займалися дріб'язковою торгівлею;

– Сімейство Абрама Ліншіца, проживав у селі з 25-річного віку, 8 членів родини, займалися дріб'язковою торгівлею;

– Абрама Ельбаум, проживав у селі з 40-річного віку, 8 членів родини, займалися дріб'язковою торгівлею;

– Кельман Шацман, проживав у селі з 40-річного віку, 8 членів родини, займалися молочною торгівлею [51].

У період Першої світової війни значна частина жителів села була евакуйована вглиб Російської імперії [38, 193].

Після Ризького мирного договору (18 березня 1921 р.), відповідно до якого західна частина Волинської губернії, яка в 1795-1916 рр. належала до Російської імперії, але від весни 1919 р. була зайнята Військом Польським, опинилася у складі Другої Речі Посполитої, польський уряд зобов'язався гарантувати мовні та релігійні права українців. З цього приводу зберігся документ «Декларація жителів повіту Любомля, Пульма, Вульки Хрипської, Острів'я, зібрані при проведені шкільного плебісциту про мову викладання у школі», датований 14 березня 1925 р. В декларації йдеться про прохання жителя с. Вулька Хрипська Миця Данила (батько учня Петра) ввести в існуючій публічній школі у селі українську мову навчання. Але викладання в школі й надалі велось польською мовою [27; 38, 194].

Після відновлення держави польський уряд надавав землі на Волині військовим, які воювали на Сході. Військові осадники прибули на територію Любомльського повіту в 1921, 1922 рр., приймаючи ряд покинутих маєтків, серед них – і Вулька Хрипська [2, 25]. В селі Вулька Хрипська 11 осадників отримали 231 га найкращої землі. [9, 39; 38, 194]. Відомі імена та прізвища, військові звання усіх цих осадників, а також номери ділянок більшості з них:

1. Antoni Ambrosiewicz, kapral – Антоні Амбросєвіч, капрал;
2. Wiktor Dąbrowski, szeregowy – Віктор Доумбровскі, рядовий;
3. Michal Drzystek, kapitan, Nr dzialki: 1 – Міхал Джистек, капітан, ділянка №1;
4. Wojciech Drzystek, szeregowy, Nr dzialki: 2 – Войцєх Джистек, рядовий, №2;
5. Piotr Duæy, szeregowy, Nr dzialki: 6 – Пьотр Дужи, рядовий, №6;
6. Walerian Kijanka, szeregowy, Nr dzialki: 7 – Валер'ян Кіянка, рядовий, №7;
7. Jan Kisiel, plutonowy, Nr dzialki: 10 – Ян Кісєль, *буквально:* командир взводу, №10;
8. Ignacy Misiag, major – Ігнаці Мішьоунґ, майор;
9. Karol Neuman, szeregowy, Nr dzialki: 5 – Кароль Неуман, рядовий, №5;
10. Tadeusz Olszewski, plutonowy, Nr dzialki: 8 – Тадеуш Ольшевскі, *буквально:* командир взводу, № 8;
11. Eugeniusz Wilczyńskł, u. woj. – Євґеніуш Вільчиньскі, ? /*можливо, urzednik wojewydzki – воєводський чиновник*/ [7]. Збереглася фотографія, зроблена близько 1930 р., на якій зображений Євґеніуш та Казимира Вільчиньскі з дітьми Мартою, Анджеєм і Казікєм.

Таким чином у селі знову збільшилася кількість римо-католиків. 15 січня 1930 р. у Вульці Хрипській освячено католицький цвинтар. Землю подарував осадник Войцех Джистек, дерево на огорожу дав Віктор Гутовський. Освячена також читальня, на цей раз друга у ґміні [33, 330; 38, 194].

Станом на 31 грудня 1928 р. в селі Вулька-Хрипська діяла кредитна кооперація каси Стефчина, заснована у 1928 р. Кількість членів – 69 осіб, участь – 1250, фондова власність – 275, позика – 7606. Каси Стефчина належали до ревізійного Союзу Рільничих Кооперативів Волинського округу [2, 53]. Разом з кредитними кооперативами в цей час розвивалася молочна кооперація. У 1928 р. виробили багато

продукції молочні кооперативи в Біндюзі, Замостеччі, Ягодині, Вульці-Хрипській, Запіллі і Городні. Молочних кооперативів було 5, занепало 3 /*в тому числі у Вульці-Хрипській*/, залишились тільки в Біндюзі і Ягодині [2, 53-54].

2 вересня 1931 р. на придорожньому хресті на шосе Любомль-Влодава, на терені гм. Пульмо, вивішено транспарант. Тієї ж ночі такі транспаранти вивішено в Перешпі та Волі Хрипській; вночі на 21 вересня вздовж шосе Ростань-Влодава розклеєно 15 відозв комуністичних українською мовою, виданих у серпні 1932 року [33, 331-332]. 1 серпня 1935 р. у с. Воля Хрипська прибитий до верби [комуністичний] транспарант з червоного полотна українською мовою [33, 338].

В період Другої Речі Посполитої К. Ґродке в селі Вулька Хрипська належало 635 га лісів. [2, 10]. В інших джерелах прізвище власника подається і як «Ґродкі – Grodki» [6], і як «Ґродзкі – Grodzki» [11] – останній варіант найбільш наближений до одного з топонімів «Гродське», де за переказами місцевих жителів і мешкав цей чоловік на ім'я Кароль – Karol /*ім'я обидва джерела подають ідентично*/.

У цей період у маєтку Ростань (Розстань) пан Ян Кєрський мав 193,60 га лісів [2, 10]. У Розстані знаходився паровий млин [2, 51], за розповідями мешканців села, він належав Кірському /*так зазвичай вимовляють його прізвище мешканці села*/. Варто зазначити, що місцевості «Ростань» і «Кірське» знаходяться поруч. Ян Кєрський був членом першого Сеймику Любомльського повіту (1922-14.02.1928). Вказується, що він мав середню освіту, рід занять – землероб [2, 66-68]. Також Кєрський був членом третьої повітової Ради Любомльського повіту, яка розпочала працювати з 15.01.1935 і її склад залишався без змін до 01.02.1936 [2, 71]. Станом на березень-червень 1935 р. Ян Кєрський був війтом ґміни Пулемець, до складу якої входили Вулька Хрипська та Ростань [33, 331-332, 337]. 8 березня 1935 р. відбувся з'їзд голів і делегатів Спілок Рільничих, 60 членів, вів з'їзд Ян Кєрський, війт ґміни Пулемець [33, 331-332]. 8 липня 1935 р. земський власник Ян Кєрський, син Йосипа й Теклі, 54 роки, який замешкав у маєтку Ростань, видав добровільно постерунковим у Піщі 6 штук карабінів, які переховував у себе від часів Першої світової війни. Пояснив, що тут зброю переховував для власної оборони [33, 338]. За твердженням жителів села Вулька Хрипська (Ростань), капітан Ян Кєрський відзначався винятковою людяністю і толерантністю; був репресований органами НКВС в 1940 р., засланий до Сибіру, звідки не повернувся [33, 344].

30 вересня 1921 р. у фільварку Ростань нараховувалося 2 житлові будинки, проживало 16 мешканців – по 8 чоловіків та жінок; з них: 11 православних та 5 римо-католиків. 11 осіб вказали русинську /*українську*/ національність, 5 – польську [10, 34]. У 1937 р. на хуторі Ростань – на 1 дворі 7 православних [31; 38, 194].

Станом на 1936 р. ґміна Пулемець Любомльського повіту складалася з 14 громад. До громади Вулька Хрипська належали: село Вулька-Хрипська, маєток Вулька-Хрипська. До громади Перешпа входили: село Перешпа, село Червоний-Бір, колонія Перешпа, маєток Розстань. До громади Хрипськ належало лише село Хрипськ [8, 51].

У 1930-х рр. при церкві св. вмч. Георгія було створено церковне братство в пам'ять св. вмч. Георгія. Опікуном братства з 1936 р. був житель села Карпо Лончук. Кладовища в парафії церкви св. Михайла села Пулемець були в селах Пулемець, Вулька Хрипська, Кошари [31; 38, 194; 39].

30 травня 1939 р. постерунок у Піщі одержав інформацію, що священик Флегон Зінкевич із Пулемця на богослужінні у Вільці Хрипській звернувся до православних батьків, які мають дітей, що ходять до школи, аби вони наказали своїм дітям відмовлятися від молитви польською мовою, а коли б учителі того вимагали, то щоб молилися місцевою мовою замість польської [33, 343].

У 1938 р. парафія Опалинського римо-католицького костелу складала 630 вірних і включала, серед інших населених пунктів, і Розстань [37, 66] /*невідомо, йдеться про хутір чи маєток*/, проте, не включала Вульку Хрипську. Можливо, це пов'язано з тим, що не пізніше 1936 р. була заснована римо-католицька парафія в Пулемці, до складу якої входила і Вулька Хрипська [3, 242]. Можна припустити, що ці сусідні населені пункти дійно належали до різних парафій.

До 1939 р. в селі діяла публічна школа на 5 відділів, де навчалось 155 православних учнів. Протягом тижня проводилось 8 годин уроків релігії. Вчителем був псаломщик Олександр Осницький [31; 38, 194].

Перед Другою світовою війною в селі Вулька Хрипська, окрім українських та кількох єврейських родин, проживали поляки Гжистики (чоловік, жінка та двоє синів), Малиновські (чоловік, жінка та дочки Гандзя та Вацка), Курганіки (чоловік, жінка, чотири дочки і син), Закшацькі (чоловік, жінка та дочка), Стахи (чоловік, жінка та дві дочки), Наймани (чоловік, жінка та двоє дітей), Гловацькі (чоловік, жінка та двоє дітей), Ушинські (чоловік, жінка і дочка Хелена), Дужі (чоловік, жінка і дочка Геня), Вульшевські (чоловік і жінка), Ковалі (вуличне прізвисько), у яких також були діти. У місцевій школі вчителювали

поляки: незаміжня Яніна Скриловська, неодружений вчитель та Яніна Скоробагата, яка вийшла заміж за Гжистика Вуйтика. Усі вони виїхали в Польщу перед приходом радянської влади у 1939 р., або перед українсько-польським конфліктом 1943 р. Єврейські родини під час окупації були вивезені із села. Загалом виїхало поляків у Польщу – 45. [36, 227-228 /*З розповідей жителів села Ростані Савицької Ф.М. 1922 р.н., Дакала П.С. 1927 р.н. Записано 11.02.2006 р.*/].

Перед війною Вілька Хрипська – це українське село. Маєток, що був при ньому, розпарцельовано не серед мешканців села. За допомогою польської адміністрації на його ґрунтах розміщено 8 сімей осадників-поляків (Вуйціки – 2 сім'ї, Гольци, Коянки, Насмяни, Маковичі, Сохи, Стрехи). Вони стали зватися осадою. Поляками було також надіслане подружжя вчителів початкової школи. Мешкало 2 сім'ї євреїв [43, 299 /*Свідчать Дакало Петро Савович, д.н. 21.02.1927 р., Шевчук Ольга Юхимівна, д.н. 21.06.1922 р., Савицька Федора Михайлівна, д.н. 04.09.1922 р.*/].

За 3 дні до 17 вересня 1939 р., коли оголошено про перехід Червоною Армією кордону Польщі, в селі вже був передовий моторизований загін гітлерівської армії, яка на той час окупувала місто Береcть, суміжний Домачівський район Берестійської області. Та згідно з умовами Пакту Ріббентропа-Молотова гітлерівці відійшли за ріку Західний Буг [43, 299].

У село вступив загін Червоної Армії. Всі поляки залишалися в своїх обійстях, лише подружжя вчителів, розуміючи, що і населення, і нова влада обійдуться без польської мови, повернулися на батьківщину. Наприкінці 1941 р. гітлерівці вивезли обидві сім'ї євреїв у гетто в село Томашівку (Берестійська область), наступного року там розстріляли. Тоді ж застрілена сім'я Леончуків: Тарас, р. 50, син Данило, 25 р., його дружина і дитина, дочка Тараса Олена. Гітлерівці убили і вкинули в вогонь палаючої хати також «Цибулю» Петра, р. 40, дружину, двоє чи троє дітей, повісили тестя і швагра Шульги. Усіх - за підозрою, що живучи на краю села, мають зв'язок з червоними партизанами.

Молодого поляка Броніслава Подляського застрілили гітлерівці в 1943 р., коли українців на службі в них замінили поляки. У 1943 р. Жилюк Макар Степанович, оунівець, попередив польських сусідів, що в упівському середовищі, де було повно засланих провокаторів, ідеться про напад на них. Усі поляки миттєво вибралися на пляцувку в село Томашівку (Берестійська область). Сам Жилюк М.С. у 1944 р. арештований емгебістами. З ув'язнення не повернувся.

Загалом у Вульці Хрипській протягом 1938-1944 рр. гітлерівці знищили дві сім'ї євреїв, 12 українців. У час загострення українсько-польського міжнаціонального протистояння його проявів та жертв не було [43, 300 /*Свідчать Дакало Петро Савович, д.н. 21.02.1927 р., Шевчук Ольга Юхимівна, д.н. 21.06.1922 р., Савицька Федора Михайлівна, д.н. 04.09.1922 р.*/]

Маєток Ростань перед війною складався із земельних володінь поляків Гродського (300 га) та Яна Кєрського (400 га), військових осадників, колишніх легіонерів Ю. Пілсудського. У маєтку був чворак, де жили форналі-українці. Перед приходом Червоної армії у вересні 1939 р. Гродський із сім'єю вибрався, Ян Кєрський залишився. Кєрського заарештували представники радянської влади, додому він не повернувся. Сім'я, не дочекавшись, у 1943 р. виїхала до Польщі. Маєток було розорено ще за радянської влади, форналі виселилися [43, 301, 303; /*Свідчать Бруско Любов Сергіївна, д. н. 17.09.1923 р., Карват (Іванчук) Анастасія Мусіївна, д. н. 20.07.1920 р., Назарчук (Бруско) Марія Сергіївна, д. н. 07.08.1926 р., тогочасні мешканці суміжного села Перешпа*/].

22 червня 1941 р. село Вулька Хрипська було окуповане німецькими військами, визволене – 22 липня 1944 р. [23]. У 1941-1944 рр. на території сільської ради діяв партизанський загін ім. Ворошилова, до складу якого входило і багато місцевих жителів. За те, що населення допомагало партизанам, німці вбили 28 чоловік, 140 юнаків і дівчат вивезли до Німеччини на примусові роботи [28, 516].

Дізнаємося про діяльність УПА у Вульці Хрипській та навколишніх селах:

– «Червоними опановані терени: Шацький район — Перешпа, Хрипськ, Вілька Хрипська і околичні (північні) села. [...] В своїй пропаганді успіхів не мають, хоч стараються доказати свою правість. Всюди наслідують населення» [34, 130-131].

– Звіт коменданта [Шацького] району «Ринок» від 3 грудня 1943 р. [Ковельського надрайону «Кодак»] про діяльність референтур і поточні події за місяць з дня 3.XI по 3.XII: «[...] II. В 259х селах [терену] населення симпатизує нам, а в селах Вільці Хрипській, Хрипську і Перешпі населення хоч симпатизує нам, але страх перед силою більшовицькою, яку бачать, часто змушує частину населення симпатизувати більшовикам. [...] Села, до яких більшовики часто довідуються (північні села), через страх перед більшовиками тепер не беруть активної роботи і підготовці до революції. Можливість приходу б[і]льшовиків населення частинно деморалізує, але після проведення пропаганди населення повертається до нормального духового стану і зараз після цього населення приступає до підготовки до приходу

Фото 1. Вулька Хрипська, бл. 1930 р. Евгеніуш та Казимир Вільчиньскі з дітьми.

Фото 2. Цвинтар с. Ростань. Зліва направо – залишки мурованого стовпа-каплиці, надгробок на могилі К. Вижиковского, ще один стародавній надгробок. Фото С. Лончука, 2017 р.

більшовиків по наших вказівках. [...] V. Терени опановані. 1) Збройними діями більшовики опанували села Перешпа, Вілька Хрипська, Хрипськ, Піща, Шацьки Мельникі [Шацькі Мельники]. Адміністрації своєї там більшовики не мають. 2) Німці збройно опанували одне село Шацьк, і то тільки головну частину. Діями своїми опанували ціле село. 3) Поляків в терені зовсім немає. 4) УПА збройними діями опанувала всі села, крім сіл Хрипськ, Вілька Хрипська, Перешпи [Перешпа], Піщя, Шацьки Мельникі [Шацькі Мельники]. Сюди зачислюю збройну силу запілля» [34, 134-135].

З 1940 по 1963 р. у складі Волинської області існував Шацький район [28, 500], відповідно, Вулька Хрипська (Ростань) входила до складу Шацького району.

У 1946 р. село Вулька Хрипська було перейменоване на «Ростань», яке в тому ж році стало центром сільської ради. До її складу входили села: Пулемець, Хрипськ, Перешпа, Красний Бір [28, 515]. Пізніше село Пулемець стало адміністративним центром новоутвореної Пулемецької сільської ради, решта населених пунтів так і залишилися у складі Ростанської сільської ради.

Рішенням Волинського облвиконкому №952 від 25 серпня 1961 р. церква в селі Ростань була знята з реєстрації, тобто закрита. В рішенні було записано перебудувати її під клуб, але храм багато років використовувався як склад колгоспу [26; 21, 177; 38, 194]. З часом споруда була доведена до аварійного стану. У 1982 р. з Луцька в Любомльську районну раду прийшло розпорядження щодо демонтування церкви. Місцеве населення відмовилось виконувати цю роботу, після чого було залучено солдатів військової частини. Спочатку був знесений дах храму, та після отриманння деякими солдатами травм подальше руйнування було припинене. У 1983 р. церква вже була розібрана, залишилася тільки прибудована до неї дзвіниця, яку пізніше теж розібрали [38, 194-195].

Після проголошення незалежності України громада вирішила побудувати новий храм. У березні 1993 р. було закладено камінь і освячено місце під будівництво, яке було закінчене через 3 роки. Допомагали у спорудженні храму голова колгоспу Вовк Микола Миколайович, лісник Расевич Ярослав Антонович, сільський голова Дрозд Володимир Лукашович. У 1996 р. у храмі розпочалися Богослужіння. Церкву було освячено 26 жовтня 1998 р. на свято Іверської ікони Богородиці владикою Симеоном (Шостацьким), єпископом Володимир-Волинським і Ковельським /*нині – митрополит Вінницький і Могилів-Подільський*/. Настоятелем призначено ієрея Олександра Клекоцюка, який служить і понині /

станом на 2017 р. – протоієрей/. Храм має приписні села: Хрипськ, Перешпа, Красний Бір [38, 197].

Новозбудована церква знаходиться за 100 м на захід від попередньої, але вже за межами кладовища. За розповідями старожилів, на схід від старої церкви на кладовищі стояв мурований стовп-каплиця, збереглася лише його нижня частина. Поблизу місця, де знаходилась стара церква, збереглося кілька римо-католицьких надгробків [38, 197]. На одному з них нам вдалося розпізнати складно читабельний напис:

S + P
Konstanty Wyrzykowski
zmarł d. 22.X(?Ő¸).1878
żył l. 78

Звідси довідуємося, що 22 жовтня */або листопада/* 1878 р. помер власник села Константи Вижиковскі, який прожив 78 років.

Постановою ВР України від 03.02.1993 № 2981-XII «Про утворення Шацького району Волинської області» утворено Шацький район з центром у смт Шацьк у складі Шацької селищної ради, Грабівської, Піщанської, Прип'ятської, Пулемецької, Пульмівської, Ростанської, Самійличівської, Світязької сільрад Любомльського району [16]. Таким чином, з 1993 р. і по наш час Ростань – адміністративний центр Ростанської сільської ради Шацького району Волинської області, до складу якої, окрім Ростані, входять села Хрипськ, Перешпа і Красний Бір.

	Рік	1796	1854 *	Кін. XIX ст.	1885	1900	1906 **	1911	30.09. 1921 ***	1935****	1937	1970	2001
	Дворів/будинків	31	46	52	52	96	301	112	94	150	114		
	Мешканців	196	355	337	386	690	701	851	396	913		912	410
	Чоловіків								196				
	Жінок								200				
+	Православні										918		
^	Русинська /українська/								352				
+	Римо-католики												
^	Польська								31				
+	Іудеї												
^	Єврейська								13				
	Джерело	25	30	53	19	58	49	50	10	2	31	28	57

Примітки:

+ релігійна приналежність

^ національність

* На 1854 р. власником частини села був поміщик Вержиковський, у якого на 26 дворах проживало 203 жителі; крім того, тоді було 20 дворів державних селян, де проживало 152 жителі [30].

** 301 - це, очевидно, опечатка; можливо, дворів було 101.

*** «93 житлові будинки (з них 15 - нежилі) та 1 інший населений будинок».

**** Кількість господарств становила 150, їхня площа – 1200 га [2].

1. Archiwum Państwowe w Lublinie. Chełmski Konsystorz Greckokatolicki. Cnp. 135.

2. Domański Bogdan. Powiat Lubomelski. – Luboml, 1936. – 147 s.

3. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego woewódstwa Ruskiego. – T.22. – Kraków, 2014.

4. Maciej Dogiel. Limites Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae: ex originalibus et exemplis authenticis descripti et in lucem editi. – 1758.

5. Opis i inwentarz kościoła parafialnego w Opalinie oraz kaplic w obrębie parafii z r. 1820, РАОЖ. ДАЖО, ф. 90, оп.1, спр. 457, с.1-6, 13-14.

6. Ortsindex zu 1.199 Güterinhabern in Wolhynien im Jahre 1929 – alphabetisch Buchstabe «W». – [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: http://de.szlachta.wikia.com/wiki/Ortsindex-Wolhynien-1929_W

7. OSADNICY WOJSKOWI (LISTA KOMPLETNA). Materiały dostarczył: Ryszard Sys. Edycja dla Biblioteki Kresowej: Waldemar Stankiewicz. 02 grudnia 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kresy.genealodzy.pl/zbior/pdf/osadnicy_wojskowi.pdf

8. Podział gmin wiejskich województwa wołyńskiego na gromady. // Wołyński Dziennik Wojewódzki. – Nr. 1 z dnia 4 stycznia 1936 roku.

9. Popek L. Osadnictwo wojskowe na Wołyniu. – Lublin,1998.

10. Skorowidz miejscowsci Rzeczypospolitej Polskie, torn IX, województwo Wołyńskie. - Warszawa, 1923. – 50 str.

11. WYKAZ z nazwami majatkow oraz z imionami ł nazwiskami ich wlascicieli z wojewodztw: Nowogrodzkiego, Bialostockiego, Poleskiego, Wilenskiego, Woliskiego ktore odnalezli pracownicy biura odzyskiwania mienia p. Jaroslawa Rokickiego w archiwach Pokki, Bialorusi, Litwy ł Ukrainy. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kresy.genealodzy.pl/programy/wykaz_z_kresow2.pdf

12. Артюх В. Ще раз про палеоліт Шацького регіону / В. Артюх // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Старовижівщина та її населені пункти в історії України та Волині: матеріали XXXX Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., смт Стара Вижівка / упоряд. А. Силюк, В. Недзельський. – Луцьк: Волиньполіграф, 2011. – Вип. 40. – 384 с. – с. 302-305.

13. Ахлестышев Д. П. Двенадцатай год. Исторические документа собственной канцелярии главнокомандующего 3-ю Западной армией ген. от кавалерии А. П. Тормасова / Д. П. Ахлестшев. – СПб.: Тип. М. М Стасюлевича, 1912. – 722 с.

14. Беларусы: У 8 т. Т.2. Дойлідства / А. І. Лакотка; Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору; Рэдкал.: В. К. Бандарчык, М. Ф. Піліпенка, А. І. Лакотка. – Мн.: Тэхналогія, 1997. – 391 с. – ISBN 985-6234-28-X.

15. Бобрик В. Стан церков у забужанській частині Холмського унійного деканату у світлі візитації 1793 року // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Матеріали XIV Міжнародної наукової конференції. – Луцьк, 2007. – с. 124-126.

16. Відомості Верховної Ради України. – 13.04.1993. – № 15, стаття 137.

17. Волынские епархиальные ведомости. – 1897.

18. Волынские епархиальные ведомости. – №1-2. – ч. о. – 1891.

19. Волости и важнейшие селения Европейской России: По данным обследования, произведенного стат. учреждениями М-ва вн. дел: Вып. 1-8. - СПб.: Центр. статист. комитет, 1880-1886. – 8 т. – Вып. 3: Губернии Малороссийские и юго-западные: [Харьковская, Полтавская, Черниговская, Киевская, Волынская, Подольская]. – 1885. – [8], 333 с.

20. Всероссийская перепись населения 2010 года. Численность населения городских округов, муниципальных районов, городских и сельских поселений, городских и сельских населённых пунктов Воронежской области. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://voronezhstat.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/voronezhstat/resources/942f10804e588b82b076b1ed5c35388a/01-10-%D0%A0_%D0%A2%D0%B5%D1%80%D1%80%3D20000000.xlsx

21. Гулько Г. До питання історії православної церкви на Волині. Шацький р-н (1945-1990 р.) / Волинська ікона: дослідження та реставрація. Матеріали XVIII Міжнародної наукової конференції. – Луцьк, 2011. – 234 с.

22. З розповідей уродженця та жителя села Ростань Лончука Прокопія Степановича, 1943 р.н., та уродженця села Лончука Віктора Прокоповича, 1970 р.н. Записано 24.09.2017 р.

23. ДАВО. Р-66, оп. 4, спр.14, арк. 224.

24. ДАВО. Ф. 35, оп. 5, сп. 88, арк. 949-956.

25. ДАВО. Ф. 35, оп. 5, спр. 1, арк. 72.

26. ДАВО. Ф. 393, оп. 4. сп.5, ст. 6-7.

27. ДАВО. Ф. 454, оп. 2, сп. 387.

28. Історія міст і сіл Української РСР. Волинська область. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1970. – 745 с.

29. Католицька енциклопедія. – Москва, 2007. – Т 3.

30. Клірова відомість Св. Михайлівської церкви с. Пулемець за 1854 р.

31. Клірова відомість Св. Михайлівської церкви с. Пулемець за 1937 р. ЛКМ. КДФ-3867.

32. Кучинко М.М. Нариси стародавньої і середньовічної історії Волині. – Луцьк: Надстир'я, 1994. – 208 с.

33. Лазарук В. А. Світязь: Роман-есе у 2-х т. – Т. 1. – Луцьк, 2002. – 420 с. – ISBN 966-600-074-1.

34. Літопис УПА. Нова серія. Т. 11: Мережа ОУН(б) і запілля УПА на території ВО «Заграва», «Турів», «Богун» (серпень 1942 – грудень 1943 рр.) / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Видавництво «Літопис УПА» та ін. – Київ-Торонто, 2007. – 849 с.

35. Метричні книги парафії костелу містечка Опалин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wolyn-metryki.pl/Wolyn/index.php?imie_szuk=&nazw_szuk=&miej_szuk=W%F3lka+Chrypska

36. Ольховський І. А. Кривава Волинь. Кн. 1: Українсько-польське протистояння на теренах Любомльського та Шацького районів у 1939-1945 роках. – К.: Гарт, 2008. – 248 с. – ISBN 978-966-2964-00-4.

37. Остапюк О. Д. З історії римо-католицьких парафій та польської общини Любомльщини на Волині: Історико-краєзнавчі нариси. – Луцьк, 2012. – 196 с. – ISBN 978-966-2750-25-1.

38. Остапюк О. З історії церкви с. Ростань Шацького району // Волинська ікона: дослідження та реставрація. – Матеріали XXII Міжнародної наукової конференції. – Луцьк, 2015. – 226 с. – с. 193-197.

39. Остапюк О. З історії церкви св. Архістратига Михайла с. Пулемець Шацького району // Волинська ікона: дослідження та реставрація. – Матеріали XVIII Міжнародної наукової конференції. – Луцьк, 2011. – С. 156-162.

40. Остапюк О. Це було на Волині. Про події Вітчизняної війни 1812 року // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Україна та Волинь у наполеонівських війнах. – Матеріали 41 Міжнародної історико-краєзнавчої наукової конференції. – Луцьк. – С. 178-181.

41. Переверзев Н. В. Справочная книга о приходах и монастырях Волынской епархии. – Житомир, 1914 г.

42. Победоносцев К. П. Курс гражданского права. Тома I-III. – М .: Директ-Медиа, 2014. – 2453 с. – ISBN 978-5-4475-3488-2.

43. Пущук І. А. Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років. Любомльський і Шацький райони. / І. А. Пущук. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2011. – 320 с.

44. Слабада (паселішча) // Вікіпедыя - свабодная энцыклапедыя. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://be.wikipedia.org/wiki/Слабада_(паселішча)

45. Словник української мови: в 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Том 7, 1976.

46. Словник української мови: в 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Том 8, 1977.

47. Словник української мови: в 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Том 4, 1973.

48. Словник української мови: в 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Том 2, 1971.

49. Список населенных мест Волынской губернии / Волынский губ. стат. комитет. – Житомир: Волынская губ. тип.: 1906. – 219 с. – Изд. неофиц.

50. Список населённых мест. Консультация поверенных. Волынская губерния. – 1911 г.; ДАВО. Ф.35, оп.5, сп. 88, арк. 949-956.

51. Списокъ евреевъ проживающихъ въ селахъ и деревняхъ Пульменской Волости Владимірь Волынскаго уъзда. – [1913 г.]. // ДАВО. Ф-416, Пульмівське волосне правління, 1902-1915, оп. 1, спр. 80, с. 39 і 39зв.

52. Географічна енциклопедія України: у 3 т./редколегія: О. М. Маринич (відпов. ред.) та ін. Том 1. – К., 1989. – 416 с.

53. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року в 2-х томах. – Т. 1.: Вінніпег, 1984. – 600 с.

54. Черныш А.П., Богуцкий А.Б., Артюх В.С. Следы пребывания раннепалеолитического человека на северо-западе Украинской ССР. Бюллетень комиссии по изучению четвертичного периода. – М.: Наука, 1987. – № 56. – с. 103-108.

55. Численность населения в разрезе сельских населенных пунктов по Ефимовскому городскому поселения Бокситогорского муниципального района Ленинградской области на 1 января 2017 года. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://efimadmin.ru/images/docs/poselenie/2016/stat_2016.doc]

56. 900-летие Православия на Волыни . – Ч. 2. – Житомир, 1892.

57. Всеукраїнський перепис населення 2001 р.

58. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. 15, cz. 1, 1900. – Warszawa: nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880-1914. – s. 329.

Дмитро ЛОШИК ***(Луцьк)***

КЛАСИФІКАЦІЇ УКРІПЛЕНЬ П.О. РАППОПОРТА, А.В. КУЗИ, М.П. КУЧЕРИ ТА ЇХ ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

На сучасному етапі розвитку історичної науки є чимало проблем, які потребують подальшого опрацювання та вирішення. Однією з таких є проблема вивчення давньоруських городищ. Чимала кількість класифікацій городищ давньоруського часу, які не є досконалими та достатньо систематизованими, створює значні проблеми при дослідженні та опрацюванні археологічних об’єктів.

Інтерес до вивчення, дослідження та всебічного обстеження городищ проявився вже на початку XIX ст., що згодом породило необхідність систематизації, аналізу та класифікацій цих специфічних археологічних об’єктів.

Дана робота побудована на основі порівняння класифікацій Павла Олександровича Раппопорта, Андрія Васильовича Кузи та Михайла Петровича Кучери – основних дослідників та класифікаторів городищ давньоруського часу. П. Раппопорт зосередився на городищах давньоруського часу (X – XIII